

José Llesta.

José Martín begeleidde me naar deze meneer. Hij bleef enige tijd zitten bij de conversatie.

J: Ik vertel alleen wat ik me kan herinneren. De eerste luchas in het dorp begonnen binnen het sindicato de riegos. Het sindicato de riego wil zeggen, datgene wat de macht, autoriteit heeft over het bevoelen, over het water.

In het begin was het aantal in dit syndikaat afhankelijk van het aantal hectares, dat wil zeggen dat de 10 tot twaalf burgueses van het dorp de absolute meerderheid hadden. En daar begonnen de eerste gevechten, want er waren er een aantal in het dorp, daaronder verscheidene uit mijn familie, we zijn altijd heel strijdbaar geweest, die begonnen op te eisen dat iedereen, ieder persoon uit het dorp 1 stem zou hebben. Dat wil zeggen dat iemand die 50 hectares had, geen 50 stemmen zou hebben, terwijl iemand die niet meer heeft dat 1 hectare maar 1 stem heeft. Alle luchas zijn hier ontstaan.

De tweedracht komt hier vandaan, er werden automatisch twee kampen gevormd, en sympathisanten met de een of met de ander. Na verloop van enige jaren, dat was na een serie vergaderingen, ik kan me die nog herinneren, ik was zes en m'n vader nam me mee naar Belver en dat leek wel het einde van de wereld, en daar wisten ze voor elkaar te krijgen dat iedereen gelijk was, dat wil zeggen dat iedereen die die een hectare grond had een stem had en die 20 hectares had hetzelfde, ook een stem. Dit was het eerste. Dit was ongeveer in de jaren '26, '27. Ik geloof '27, want ik herinner het me.

En daarna vond de aankoop plaats van de terreinen, van het bezit van de duque de Solferino, van de grondbezitter Solferino. Daar, nog tijdens de dictatuur, nog voor de republiek was er een decreet uitgevaardigd over landhervormingen, dat de grote landeigenaren die meer dan 99 bezittingen hadden, dat automatisch het bezit boven de 99 onteigend zou worden.

En toen hebben ze dit decreet gebruikt om het bezit van de Duque de Solferino aan te kopen. En daar vonden de overhandiging plaats, ik heb hier een document als dat je interesseert.

Spreekt hier over een dokument dat gebaseerd is op herinneringen aan de aankoop:

*** INFORMES REFERENTES A LA COMPRA DEL DOMINIO, DE DUQUE SOLFERINO, /EN ALBALATE DE CINCA (Huesca).**

Los datos de esta compra relatados de memoria, pueden presentar errores de fechas, u, omisiones, pero ningun caso inexactitudes.*

Want toen we teruggingen naar Spanje, toen wilden we ook het perceel weer opeisen dat van ons was geweest, weet je. En toen begonnen we met het bestuderen van de onderhandelingen en zo, maar dat werd allemaal veel te gecompliceerd. En bovendien, wij die hier woonden zouden hier blijven en ook al heb je daar grond, en die dan wel van jou is, maar die je tenslotte toch niet bewerkt, en omdat wij van mening zijn dat de grond eigendom is van degenen die haar bewerkt, leek het teruggeven weinig op z'n plaats.

(Onderbreking van Jose)

Leest het document voor. ... in werking. Ze lieten het ook niet in
... van het volk te staan.
De familie Sender, Gabriel is z'n oom, sprak veel met z'n vader,
en daarom is hij op de hoogte van veel zaken, waar hij eigenlijk
de leeftijd nog niet voor had, 12 of 13 met de overdracht van de
terreinen.

José Martín: een lening was bij de bank gesloten en die moest
worden terugbetaald met de verkoop van wat olijfbomen en met een
lening van de conde van Ballobar, is dit gerucht waar?
Staat in het document.

J: Aanvankelijk moest het land in 25 jaar worden afbetaald, maar
toen ze het land begonnen te bewerken zagen ze dat 25 jaar
misschien een te kort termijn was.

En er kwamen toen afgevaardigden van de regering om te kijken hoe
ze al het werk uitvoerden want de irrigatiekanalen en alles
moest aangelegd worden en ze zagen het, hoe al deze mensen dit
deden maar zonder welke machine dan ook he. De ene met een ezel
en een koe, de ander met blote handen, of met de hak, de
gelukkigen onder hen hadden een burro, want dat moet wel gezegd
worden, he, er was een miseria de hambre, he, maar geld en
mogelijkheden waren er helemaal niet.
Iedereen werkte op zeer spontane wijze, en heel goed, en toen die
mensen dat zagen zeiden ze: 'dat is onmogelijk om ze in 25 jaar
te laten afbetalen', en ze verlengden de periode van 25 jaar tot
50 jaar. En vanaf toen betaalde niemand meer dan aan de lening,
waarover hij het zojuist had.

De afgevaardigden waren van de regering, het was niet de minister
zelf, maar ze kwamen, dat herinner ik me nog wel, muy corbatados,
goed gedast, en ze kwamen bij mij thuis een koffie drinken, ik
herinner het me omdat ik het gezien heb he. Hij gaat even z'n bril halen.
Beiden hebben nog gewerkt aan de acequias.

Het meer van Vallestar was m'n vader de verantwoordelijke voor,
dat de gronden en zo, en hij was het die toen opdracht gaf, weet
je nog de eerste keer dat ze het meer vol lieten lopen, dat ze
weer water weg moesten laten lopen omdat de grond omhoog gewoeld
werd, om te voorkomen dat de grond werd weggespoeld.
Het asorteamient de las tierras, dat was in '32, dan kwam de
beweging van '33, de revolutionaire beweging van '33, in dat jaar
was het ook niet, het zal ongeveer in '34 geweest zijn.

De ander: In '36 was het af. Ik kan het me herinneren omdat m'n
neef kwam, die was rechts. Ik vroeg hem toen, schaam je je niet
om bij de fascistten te horen terwijl je toch een perceel hebt, en
toen wilde hij me te lijf gaan en José van Eusebia die kwam
tussenbeiden en zei dat hij moest weggaan, en hij ging weg. En
die nacht kwam hij thuis langs, m'n moeder en ik waren alleen en
hij zei tegen haar: 'je hebt geluk als ik niet naar het dorp
terugkeer, want als ik terug kom, we hebben hier wapens en we
zullen jullie allemaal doden.' etc.

J: Ja, het duurde tot '36 voor het helemaal klaar was, het duurde
2 jaar. Maar voor '36 ya estaba en actividad, het stuwmeer, aan

het eind van '35 was het al in werking. Ze lieten het ook niet in een keer vollopen, maar geleidelijk aan kwam het voller te staan, tot de grond wat vaster, bien piada werd. Maar de onderhandelingen over de grond begonnen al in '28, en dat duurde 2 tot drie jaar en dat duurde tot zo ongeveer het jaar '31, he. Dat wil zeggen dat in '30, '31 het schrijven ondertekend werd, he. Ze tekenden.

De onderhandelingen werden gevoerd door het sindicato agrícola, dat ze gevormd hadden. En in hun naam waren het de heren Carrasquer, Gabriel Sender, el cura párroco, die ondertekenden het papier, want, dat moet gezegd worden, dit gebeurde allemaal nog midden in de dictatuur en die man, die was al vele jaren cura, en die had zo z'n geloof en z'n preken, maar hij was geen slechte man. Hij zag ook dat het een groot werk was om het uit te voeren en waar hij kon hielp hij.

Dat was moisen José. En claro, zij zeiden, misschien hadden wij wel een slechte naam, maar omdat de cura ons vergezelde, pues, werd het automatisch een zaak van goed vertrouwen.

En ze ondertekenden de aankoop in Madrid voor de som van 800.000 pesetas, de waarde die ze het hele bezit estipuló, schatten. En met een hypotheek die in 25 jaar afbetaald moest worden. *no caso de no haber herederos directos, la parcela volvía al Sindicato.*

'Las tramites de la compra, empezados hacia el año 1928, duraron aproximativamente, dos o tres años, y esta fué activa entre 1930 y 1931.

Las negociaciones fueron llevado a cabo, por una asociación de futuros parcelarios (SINDICATO AGRICOLA), en nombre de quienes los Srs. FELIX CARRASQUER PUEYO, GABRIEL SENDER CASTRO y el cura párroco, Mosén JOSE, firmaron la escritura de la compra en MADRID, por la suma de 800.000 ptas., con la hipoteca, a pagar en 25 años.'

Om de eerste belangrijkste onkosten te kunnen dekken, heeft het syndikaat de olijfbomen rencó, kortwiekte, en verkocht die in de gekochte huerto stonden en ook een solar die aan de carretera naar Belver lag.

(Onderbreking.) Iets met huizen. En met deze produkten konden de eerste economische problemen het hoofd worden geboden, want in het begin waren er grote uitgaven.

'Para poder hacer frente a los gastos importantes que hubo de sufragar, el Sindicato arrancó y vendió, por su cuenta propia rodos de olivares de la huerta comprada; y tambien un lote de solares situados hacia la carratera de BELBER, y cuyos compradores tuvieron que pagar al contado. Este producto, asi como las cuotas pagadas por los socios, permietron salir francamente de aquellas dificultadas economicas.'

Leest verder voor, dat ieder die wilde zich kon inschrijven voor een perceel, met de enige uitzondering de grote grondbezitters.

'Se comunicó a todos los vecinos que desearan obtener parcela, un plazo de inscripción, pasado al cual, se considerarían a los no inscritos al margen de la distribución. (Como unica restricción, se estipuló, que no tendrían derecho a parcela los grandes poseedores de tierra a partir de cierta superficie.'

Basis: die mensen die genoeg grond hebben om van te leven hebben geen recht op een perceel. Een perceel bestond uit een deel in de huerta, een lote in de bevlouide monte, en een lote op de droge monte.

'La parcela comprendía: UN LOTE EN LA HUERTA

'' '' '' MONTE REGADIO

'' '' '' SECANO'

De huerta langs de rio, de monte zolas de Vallestares en San Valero, en de andere lote in de Lecineras. Die waren toen ook nog droog.

Het was absoluut verboden meer dan 1 perceel per gezin te bezitten. Volwassenen werden als een gezin beschouwd want ze zouden trouwen en een gezin krijgen. De erfrechten liepen over de direkte lijn, en als er geen erfgenamen waren, zou het perceel terug aan het syndikaat worden gegeven.

'Estaba completamente prohibido poseer mas de una parcela por familia. (Las personas mayores de edad eran considerados como una familia). Le herencia solo iba en línea directa, y en caso de no haber herederos directos, la parcela volvía al Sindicato.'

Dat wil zeggen dat het syndikaat weer eigenaar zou worden om het door te geven aan iemand die door de meerderheid gekozen was. Bij de eerste verdeling was ongeveer een derde deel niet gedistribueerd, maar later wilden ook andere mensen erbij, en dat besloot de meerderheid.

'Estas parcelas agregaban a una gran superficie de tierras, que quedaron sin distribuir, y que inían integrandose a otras persona, a medida que llegaron a la mayoría.'

De grond mocht niet ge- of verkocht worden zolang ze nog werd afbetaald. Dat was dus aanvankelijk 25 jaar en dat werd 50 jaar, dat was in '34.

Voorafgaand aan de verdeling vond er een soort provisionale verdeling plaats, die meteen in cultivo werd gebracht door de parcelarios.

'Estas parcelas no podían venderse ni comprarse durante la duración de la deuda, contraída inicialmente, en 25 años y prolongada en 1934, a 50 años.'

Terminado el apartelamiento, se procedió a una distribución provisional, que dió comienzo al cultivo de las tierras, directamente por los parcelarios.'

Dat wil zeggen dat toen de papieren ondertekend waren en er nog geen tijd was geweest om de verdeling en zo te regelen, en ze gaven aan alle leden die zich voor een perceel hadden opgegeven, een voorlopig perceel. Dat konden ze dan gedurende een jaar bewerken en ze betaalden wat aan het syndikaat om de kosten te dekken, maar het was maar een voorlopige verdeling he.

In het jaar '32 vond de openbare en definitieve verdeling plaats waarbij officieel iedere parcelario een lote kreeg toegewezen. Het resultaat van deze sorteo werd aan Madrid doorgegeven met de naam van de parcelario en het nummer van de lote, dat werd in het register vast gelegd.

'En 1932, tuvo lugar el sorteo público e definitivo, que atribuyó oficialmente, el lote correspondiente a cada parcelario. El resultado de este sorteo, fué comunicado a Madrid, y el nombre de cada benficario, con el número del lote, fueron inscritos en el registro.'

Dat wil zeggen, automaticamente, toen eenmaal de verdeling had plaatsgevonden ging deze man naar Madrid, waar een register is, en daar stond alles in over wanneer het afbetaald was en zo en de namen van de mensen met het nummer van de lote. En ze hielden er rekening mee, dat mensen onderling de lotes ruilden, omdat ze liever op een andere plaats waren, en daarna, als ze dan wilden verkopen of zo, zagen ze dat het eigendom was van degenen die het bij de sorteo, verdeling had gekregen. Het was misschien niet perfect, want er bestaat niets perfect op deze wereld, maar de mannen die hierop gestudeerd hadden, hadden het wel goed in het hoofd, he. En na de verdeling van de grond, zie papier. Hij leest weer voor.

'A partir de este momento, empezó una fantástica aventura, animada por un puñado de campesinos, dispuestos a luchar y vender todos los escollos que cada día se les presentaban.'

Al comprar esas tierras, los parcelarios se encontraron con campos, pero sin caminos, sin acequias, con pendientes muy inclinadas que hacían posible el riego, y por otra parte, sin medios con que poder realizar aquellos tan indispensables trabajos.'

Over de aanleg van de irrigatiekanalen en de stuwweren, op de Chinese wijze, zonder machines. Maar de bruggen waren al aangelegd. Alles werd gedaan zonder de hulp van technici of van ingenieurs.

'La primera compra de aguas al CANAL, se pagó, con el producto de la venta de las hierbas, o las mestas montañesas. El nivelamiento de los terrenos, la construcción de los embalses, las acequias, etc... fueron una epopeya, estilo chino, construyendo con las manos sin una sola maquina, todo un complejo de regadío existente actualmente sin ningun mejoramiento: y todo esto sin la ayuda de récnicos ni ingenieros, solamente algunos hombres que poseian algunas nociones, se transformaron en consejeros y ejecutores benévolos.'

Een paar mannen meer voorbereid, zoals Gabriel Sender en mijn vader en die wezen aan waar de bruggen moesten komen en gaven aanwijzingen over het gelijkmaken van de terreinen en ze markeerden waar de grond weggehaald moest worden en waar hij moest worden neergegoid. Zij hadden buiten het dorp in companias gewerkt aan de wegenbouw. Mijn vader had 25 jaar gewerkt in de bouw, en die had belangrijke dingen gemaakt en Gabriel Sender had op dezelfde plek gewerkt, en Amarellas, de vader van de Faro, en Larios Sender, er waren vijf of zes mannen die...

José: uiteindelijk waren de technici van het werk aan de acequias bijvoorbeeld jouw vader, el Faro en Gabriel.

Dat was het belangrijkste, ik weet niet of je het gezien hebt, de

wijze waarop het water van het kanaal naar beneden stroomt. Als je nagaat van de hoogte waarvan het water komt, zie je dat het nauwelijks stroomt, naar de barranco. Want als het water te snel stroomt wordt de stuwdam beschadigd, want het water dat komt van de Vallestar, de Lecineras, dat naar beneden komt, als je het bekijkt, zie je dat het nauwelijks stroomt. En dat hebben zij gedaan, he.

Onderbreking van José over hoe goed men vroeger ter werk ging en men met de moderne machines niet tot zelfde dingen in staat is.

Het perceel dat m'n oom Gabriel toe was gevallen, cayó, toen hij het kreeg was het de secano, en 2 jaar later al begonnen ze al proeven te doen en een tiental terreinen meer te bevoeien. En deze mannen werden consejeros en ejecutores benevelos.(?)

'La suma de esfuerzos y sacrificios consentidos de 1932 a 1936, no pueden imaginarse por las personas que no lo vivieron, ni menos por las generaciones intelectuales, acostumbradas a toda clase de maquinaria y comodidades. Las jornadas de 15, o, de 20 horas diarias, sin otro sustento que pan con sardina y un puñado de nueces, les parecían cortas tal era el entusiasmo y la voluntad de realizar lo irrealizable. Y cuando alguien, vencido al cansancio o la fermedad, caía en el surco no faltaban manos para prestarle ayuda.'

Na voorlezen: Er was dus een volledige solidariteit, he.

'Durante estos años, de tan intensa labores, no hubo tiempo de retirar las intensa labores el fruto merecido por tantos esfuerzos, pero las obras realizadas entonces, transformaron un monte casi inculto, en una huerta increíblemente productiva, sin que la mayoría de aquellos precursores, hayan obtenido la menor recompensa.'

En als je er geweest bent en ziet hoe het er nu uitzien, zie je geen enkel verschil tussen de huerta en de Vallestares, en dat hebben wij gekend als alleen maar weidegrond. Het was vlakke weidegrond.

'Es preciso insistir sobre el carácter humanitario de este problema, y su solución no es la de una simple ecuación, a saber la suma de derechos que han adquirido los actuales poseedores que explotan las tierras, o los derechos de aquellos intrépidos rotuadores, que legalmente realizaron la compra y plantaron jalones de la riqueza actual, a costas de dolorosas privaciones.

Creo que hasta aquí hemos situado el asunto en su cauce verdadero. Luego, a consecuencia de los grave acontecimientos que sumergieron (en) todo el país, en la guerra civil, y el desenlace de ella, provocaron la emigración masiva de los combatientes republicanos a países extranjeros, y entre ellos naturalmente numerosos parceleros, que para salvar sus libertades y sus vidas, abandonaron forzosamente, todo lo que poseían.'

Leest verder en geeft commentaar:

Ik spreek hier over de republikeinen in het algemeen, maar de beste voorbereiden waren zij die vertrokken.

'Los nuevos dirigentes se apropiaron inmediatamente estos bienes, no solo para cultivarlos, si no para realizar increíble especulaciones de compra y venta, transformando lo que fué un hecho de reforma agraria, en un acto represivo contra los simpatizantes de las fuerzas de izquierda, privandoles de sus parcelas, incluso cuando ellos se quedaron voluntariamente en España.'

Commentaar op voorgelezenes:

Want er waren er verscheidenen die daar zijn gebleven, en die hadden ook geen recht op de percelen, he.

'Hé aqui, un breve resumen de lo sucedido de Albalate. La reforma y la democratización, permiten examinar libremente esta problema. Los parcelarios emigrantes, han regresado temporalmete a tomar contacto con su terruño, algunos han fallecido, pero los hijos conservan las mismas raíces, y piden que oficialmente, se les reconozcan unos derechos que humanamente nunca debieron perder.

Hecho en Septiembre 1978'

Commentaar op gelezene:

Dat is wat ik denk, want we kwamen met een paar bijeen, en we zeiden, ik zei, ik persoonlijk zei: 'ik zie de waarde er niet van om iemand die het bewerkt het perceel af te nemen om het te verkopen, of aan het ander te lenen, te verhuren.' Maar er waren er velen die nog steeds de illusie hadden om terug te gaan, omdat ze neit getrouwd waren of om wat voor reden dan ook, en claro, er hebben wat onderhandelingen plaatsgevonden. Ik ben er eens geweest en heb toen met Sagarra gesproken, die was toen burgemeester, José Sagarra.

Hij lijkt me wat hypocriet want hij heeft ook 3 of 4 percelen, no. Hij bezag het wel met goede ogen dat de percelen teruggingen naar degenen die ze in produktie hadden gebracht, waardevol hadden gemaakt. En net zoals ik het tegen jou vertel, zei hij het tegen mij, he. En ik zei dat het natuurlijk was dat men zou ontdekken dat de mensen die de percelen hadden gekocht, dat dat vals zou zijn, dat de escrituras geannuleerd moesten worden en dat het heel moeilijk was om dit te realiseren.

En toen zegt hij, dat er zaken zijn die de moeite waard zijn (de bel). En hij gaf me het adres van een advocaat die in Andorra woonde. En die advocaat had wat linkse symphatien en hij wilde dat ons goed advies gegeven zou worden. (onderbreking van bezoek.)

En toen ging ik, 'als jullie er geen bezwaar tegen hebben, ga ik met hem praten en kan ik hem alles uitleggen.' En dat was toen ik dit alles heb voorbereid, (dit papier), om hem het voor te kunnen leggen. En hij, automatisch had ik de indruk gekregen dat hij me gelijk gaf, dat ik gelijk had om dit te doen. Maar aan de andere kant zag ik inconvenientes, bezwaren, en ik zei: 'wij zijn niet rijk, he', we wilden dit doen omdat het de moeite waard was te bezien of we dit zouden kunnen doen, maar zonder daar al te veel geld in te investeren. En toen stelde hij me voor dat wij hem zouden betalen, ik praat nu over zo'n 10 jaar geleden, he, dat we hem 100.000 pesetas zouden betalen voor de rekening, opdat hij zou kunnen beginnen te kijken wat er met de percelen gebeurd was. En dat later hij niets meer van ons zou eisen dan een klein

percentage van de percelen die teruggegeven zouden worden. Dat wil zeggen, dat wanneer hij voor elkaar zou krijgen dat er 50 percelen teruggegeven zouden worden, de parcelarios een percetege zouden moeten betalen. Dat was niet erg hoog, he, wat ik me herinnen was het iets van 10%, 5 of 10%. En toen ben ik gaan praten met de primos uit Toulouse en zo, en we kwamen een paar maal bijeen, en ik zei tegen ze: 'het lijkt me dat de voorstellen zo je wilt, dat die uit legaal oogpunt, dat die man gelijk had, want dat is wat de verdedigers van de gedeporteerde Duitsers ook hadden gedaan, dat ze een percentage hielden van wat er verdiend was, nietwaar, maar ik zei, jullie moeten je goed voorstellen', we waren met zo'n 150 parcelarios, of 200, bijna 200., maar dat is hetzelfde.

Laten we er van uitgaan, dat er 100 parcelarios waren die hun percelen in bezit hadden, en de andere 100, dat, 'laten we ze opgaan eisen, reclamarlas'. Van deze percelen is een groot percentage, gedeelte verkocht. En dus, als van deze honderd er niet meer dan 25 teruggegeven kunnen worden, hoe ga je dan uitleggen aan de ander 75% dat zij geen recht op hun perceel hebben? En ik zei: 'het lijkt me, maar als jullie willen ga ik ermee door, he, ik heb er geen bezwaar tegen, he, maar vooraf wil ik jullie wel zeggen dat ik het niet wil bewerken, en dat ik het ook niet wil verkopen, ik wil niet verkopen, maar ik wil het ook niet onbewerkt laten liggen, want dat is tegen onze ideeën.' Als ik het idee gehad zou hebben terug te gaan naar Albalate om de grond te bewerken zou het iets anders zijn. Mijn kinderen, m'n zoon is leraar, m'n dochter is lerares en sociologe, ze werken allebei in Frankrijk, wat zou ik in Albalate moeten doen? En bovendien heb ik er de leeftijd niet meer voor om op het land te werken, he. Dat geldt voor mij persoonlijk, maar we moeten dit goed bestuderen.' Entonces, claro, ik begon, het eertse wat moest gebeuren was de 100.000 pesetas vinden. Daartoe moeste ik alle compaños bezoeken, ze allemaal op een vergadering bij elkaar te krijgen, dat is erg moeilijk, en toen kwamen we tot de conclusie, dat een iets kollektiefs niet konden realiseren, omdat, door de omstandigheden die je zou moeten provoceren, onvrijwillig, he. Ik ben er zeker van dat er percelen zijn die door iemand in goed vertrouwen zijn gekocht en die zijn papieren daarvan heeft, en dat zal heel moeilijk worden die hem af te nemen.

Bovendien zijn er mensen gekomen om de percelen te kopen en die van niets wisten. Bovendien is Spanje een rechtsstaat en als er geschreven wetten zijn is er niets dat je kunt annuleren.

José over de gebouwen van de CNT.

P: Dat is wat anders, die gebouwen zijn niet gekocht maar werden opgeëist.

José: ze hebben de percelen weggegeven. Er stond in een krant uit Aragon, dat wie percelen in Albalate wilde bewerken, die kon er kijken, en een paar van die mensen die hebben de percelen weer verkocht.

P: Maar ik wil zeggen dat in een rechtsstaat met wetten, als er een bezit is dat je hebt gekocht en als er een notaris is die de papieren heeft dat je rechtmatig eigenaar bent, om dat dan te annuleren, dat is moeilijk he.

José: voorbeeld: twee mensen die het land van zijn moeder bewerken, die vertelden hem, dat ze na dertig jaar werken automatisch eigenaars van de grond zijn geworden.

Over de verkoop van de terreinen: niet voor links of rechts, alleen de grotere bezitters konden er geen aanspraak op maken, het was een openbare verkoop, de dorpsomroeper had het bericht gezongen, dat ieder die een terrein wilde hebben, kon zich binnen twee maanden inschrijven bij het Sindicato Agrícola. Daarna met de Republiek werden er partijen opgericht, kwamen er mensen die rechts waren en die links waren en die rechts waren die wilden geen perceel. En zo kwam het dat zo'n 99% van het Syndicaat links was. Er waren er dus die jornaleros bij rechts waren en die geen perceel wilden, alleen maar omdat ze zich niet bij ons wilden voegen.

Maar het zou ze niet geweigerd zijn, he.

P: Vanaf deze tijd zijn er twee verschillende groepen, en vanaf die tijd ontstonden er ook verschillende ideeën, want ideeën kwamen stapje voor stapje en rijpten langzaam. Want ideeën hebben altijd een basis, hoe extreem ze ook zijn, en maar in zo'n korte tijd van een paar maanden, zijn ze nog niet helemaal op orde, er is onvoldoende diepgang. En toen dus, vanaf deze tijd toen die mannen van buiten kwamen, formeerden ze groepen die extremistisch waren, en in 1933, dat was een periode van revolutionaire werkstakingen in Spanje, vooral in de regio Aragón, en we zagen niet beter te doen, dan de burgueses op te pakken en ze op te sluiten in het Centro Obrero,, en het libertaire communisme uit te roepen in Albalate. Herinner je je het dat ze het lieten omroepen door de aguacil?

Hahaha, het is om te lachen, maar in die tijd was het niet om te lachen.

Want, de mannen waren al volwassen, en de anderen, waren nog jongens, dat kan toch niet? En hoe kan je een vrij communisme uitroepen in een regiem dat een politie staat is en zo? Toen kwam de autobus uit Fraga en er gebeurt niets, er gebeurt niets tussen Albalate en Fraga, en in Albalate bevond zich een omgekapte boom bij alle ingangen van het dorp...

Er is ze geen enkel kwaad gedaan he, aan de burgueses, eerder het tegenovergestelde, ze hebben goed te eten en te drinken gehad he, maar, allemaal opgesloten.

En, na drie of vier dagen, claro er waren mensen gekomen,

vertegenwoordigers en zo langsgesproken, en die waren aangehouden en als ze konden weggelopen, dan was het eerste wat ze deden als ze vertrokken, claro, waarschuwen ze de guardia civil in het eerste beste dorp waar ze aankwamen waarschuwen ze de guardia civil en zo, over hetgeen daar gebeurde. En toen mobiliseerde de gouverneur in Huesca het eerst de guardia de Asalto en de guardia civil, en die kwamen tot de ingangen van het dorp, en toen zij zagen dat de wegen waren geblokkeerd, zeiden ze: "oh, wat er in dit dorp gebeurt, dat moet iets verschrikkelijks zijn", en toen lieten ze een bataljon van het leger komen, om het dorp volledig te omsingelen, en ze kwamen. En er waren vier of vijf pistolen, en waarschijnlijk was er zelfs geen munitie, er waren geen wapens, er waren wat jachtgeweren, maar verder..

H: Blikjes?

J: hahahaha, ja, latas. Maar er was, door de linksen is geen enkel slachtoffer gemaakt, he, Behalve die van Domboto..

José: el Pilo..

L: nee dat waren zij die hem gedood hebben. Er was er een, het kleintje uit het huis Domboto, die zich verzette tegen hen verzette, toen ze hem samen met de anderen wilden opsluiten, en zij die hem meenamen, een van hen die geschoten heeft was Antonio de Sarnella..

Ik dacht dat het Francisco was, ze waren met z'n tweeën of z'n drieën, hij heette Francisco de Caracellas, die twee.. de ene, de Rubio, en de ander Francisco, en die bleven later langer in de gevangenis dan de anderen.

De zaak is, natuurlijk werd er geen enkel verzet geboden he, noooo. En toen de guardia civil en de guardia de asalto binnenkwamen, de anderen kwamen niet binnen he, die bleven dicht in de buurt van het dorp, maar ze kwamen niet binnen, en de, en er was iemand in het dorp die aanwees dat er in dat huis iemand was die aan de beweging had deelgenomen, en in precies dit geval, verliet iemand die Pilo heet, verliet hij het huis van een, en hij was juist iemand die meer rechts was, hij speelde altijd kaart met de guardia civil en zo, en hij zij wel altijd goedemiddag en zo, alsof er vriendschap bestond, maar het was het tegenovergestelde, en op dat moment kwam die man er de deur uit, en de guardia civil riepen: "Halt!" en hij zette het op een lopen en toen schoten de guardias hem dood, en dat is het enige slachtoffer dat in deze beweging viel.

Een dode, en het was de guardia civil die hem doodschoot.

Van de kant van links, niets....

Er zijn zoveel dingen gebeurd, hahaha.

José: Het was een vergissing, want ze, de rechtsen die hadden de guardia civil verkondigd dat op de hoek van de straat, rechts en links, in het huis van Miguel de Millera en in het huis van Baron de Pullero(?),

Si, casa Baron, en die twee hadden ze aangewezen en dat hadden ze verkeerd begrepen..

L: .. en toevallig kwam hij daar naar buiten en ze riepen halt en hij begon te hollen toen schoten ze hem dood.

En vanaf deze beweging waren er zo'n honderd mensen die gearresteerd waren..

José: 120..

LL: 120 hadden ze gearresteerd en zij die ontsnapt waren, dus bijna allemaal, allemaal die het beste waren om te werken, want

de hondertwintig die gearresteerd waren en 30 of 40 die ontsnapt waren, we bleven hier alleen maar met de jonkies over, en zo. En op dit moment, als U over Albalade schrijft, zal ik u dit uitleggen zodat u dit niet vergeet, wat ze in het dorp hebben gedaan. Terwijl de al deze mensen in de gevangenis zaten, alle mensen die in het dorp waren gebleven namen het op zich op het land te bewerken van alle mensen die in de gevangenis zaten. Ze gingen planten, ze zaaiden bonen en potten aardappels, alles, alles wat er maar gebeuren moest. Dat wil zeggen, je kwam daar aan en dan waren er vier of vijf en dan was het: "om zo en zo laat op die plaats", ieder deed zijn dagtaak, faena, en als je klaar was ging je daar heen. Dat is iets als voor een film, hé. Want de grond moest klaar gemaakt worden en er moesten aardappels gepoot worden en daar melden zich zo'n dertig personen en de een die merkeerde, een ander pootte de aardappels, allemaal in rijen naast elkaar, en na een uur: "hoe laat is het, hebben we nog tijd om naar die plek te gaan?" En van al die eigenaars daar, werd al het werk verricht dat er was. Ik geloof dat dat veroorzaakte dat.. ik weet niet hoe het komt dat die van rechts niet aan een hartaanval zijn gestorven, want toen toen ze die eensgezindheid en al die onderlinge hulp zagen.. Ze zeiden: "Geloven jullie werkelijk dat jullie daartoe in staat zijn?" Maar het werd gedaan, en ze deden het totdat ze de gevangenen vrijlieten..

H: Jij ging ook na de school mee naar het land om?

J: Si, si, , jajaja.

José: Tegenwoordig is men hier niet toe in staat.

Mijn vader is nooit van de CNT geweest. Mijn vader was links-republikein. Maar het feit dat hij republikein was, zijn ideeën waren min of meer hetzelfde als die van ons, maar dat was het geval met de meeste ouderen, hé, maar de linksen waren altijd een eenheid, nooit hadden we een discussie. De CNT en de FAI hadden geen eigen lokalen en de lokalen van de republikeinen, het centro obrero, was precies waar ze hun bijeenkomsten en zo hadden.

H: En je moeder, was die het eens met wat jullie deden?

L: Pues, m'n moeder, net als alle andere vrouwen, die zat vooral in angst over onze levens, en volgens haar mengden we ons overal een beetje teveel in. Maar thuis konden we praten en hadden we boeken en ze wist waar ze lagen, en dat was nooit op dezelfde plaats hé, en ze was altijd: "voorzichtig, hé, kijk uit!" Ik herinner me dat ik op een keer een pistooltje had, een speelgoedpistooltje, want zelfs om te jagen stelde het niks voor, dat had ze gevonden.. en toen ze dit zag! haha..En ik had bovendien de leeftijd nog niet om wapens te dargen hé, haha. Maar dan zijn we bij de beweging van '36 aangeland. De beweging van van '36, net als de andere was die gestimuleerd door steeds dezelfde mensen, de groepen, "les sages".

H: Zoals Velazques..

LL: Ja, die was na '33 niet meer in het dorp maar hij had voortdurend in contact gestaan met de leiders van de CNT, hij was meer een militant van de grote stad, hij kwam uit Barcelona, maar hij was bijna van het dorp, en z'n vader en z'n moeder hadden er een paar jaar gewoond.

Toen gebeurde al die dingen in '34, in Albalate gebeurde er niets, want, de eerste revolutie was nog te dichtbij om al een tweede te maken, maar omdat de rechtsen zo verschrikkelijk bang waren, lieten ze een versterking van de guardia civil komen, er kwamen 20 parejas van de guardia civil als aanvulling, suplemento, in het dorp, en in het dorp gebeurde was niets. Het enige wat ze in het dorp deden, was dat er in het dorp wat wapens waren en dat ze de huizen gingen doorzoeken en de wapens zochten. We brachten ze naar de hooischuren, je weet waar die zich bevinden he, in de vestibulaire?, en daar verborgen ze ze onder het hooi, omdat ze alles doorzochten was dat de enige plek. Ik herinner me, dat ik, zo jong als ik was, ik met een ezel con un esporton, le dijemos de fiemo, en onderin lagen jachtgeweren en munitie en van alles, en de angst die ik uitstond, ik moest het door het centrum van het dorp, en we gingen laden in calle Sarten, nee in calle Monzon, ik weet nog in welk huis, en daar laadden we ze in, en ik met de burro, toi, toi, toi, toi, toi, naar de hooischuren, en toen ik daar aankwam laadden we ze uit.

En daarna kwam de beweging van '36.

Onderbreking van visite: deze vrouw had de processie gezien na de fascistische machtsovername, waarin de republikeinen gedwongen waren om mee te lopen.

Pact met Rechts

Hij met Eusebio, Vicente op de fiets gestapt om de versterkingen uit Monzón te halen.

Guardia civil in Belver was trouw aan republiek gebleven, werden al eersten gewaarschuwd.

Wil niet praten over de doden gemaakt door links. Interessant moment. Lo hicimos como un juez sumarísimo.

De rechtse reactie nadien. Stond in geen enkele verhouding tot hetgeen links had gedaan. Mannen en vrouwen van alle leeftijden, vooral ouders en een kind.

Ze vermoordden ook twee rechtse ouders, casa Custo, want zoon was lid van revolutionair comité.

Vicente en de bombardementen gezien, met familie naar Cataluña, naar vrienden, daar niet in collectief gewerkt. Samen met drieëndertig mensen uit het dorp, negen maanden in een huis waar de wegwerkers normaal werden ondergebracht.

De grens over, naar Argèles: jongeren gevraagd om naar Bram te gaan. Vroegen vrijwilligers voor het front en om versterkingen aan te leggen. Daarna acht jaar op het land in de buurt van Chartres gewerkt.

Vrouw daar ontmoet.

Vooraf de jongeren altijd illusie gehad om terug te gaan, zijn vader helemaal niet, nooit zich daarover uitgelaten.

Llestas zijn er niet meer in het dorp, los de Pascualillo, heten Llesta.

Eén zus.

Einde Bandje 1.

Bandje 1a.

Begint over de ruimte die hij had in het concentratiekamp, en hoe hij als vrijwilliger ging werken in een bataljon de trabajo toen de Wereldoorlog begon. Hij ontmoette de vader van Rosa in een convoi naar Bram.

Rosa zat toen in een kamp in Boulogna sur Mer en zij werden naar het concentratie kamp in Argèles overgebracht.

Hoe hij Vicente gewond tegenkwam in Bram. Vonden daar nog vijf of zes uit het dorp, Larios Sender.

Vanuit Bram naar arbeidsbataljons; eigenaars kwamen daar de werkkrachten uitzoeken. De man van Maria, de broer van Vicente ging samen met hem naar een boerderij, waar ze bij de schapen de eerste twee nachten doorbrachten.

Het was er tenminste warm, de volgende slaappleats was veel kouder. Daarna in een stal waar de dagloners voor tijdelijk werk in de zomer verbleven. En toen de familie werd opgeroepen en de moeder en Rosa overkwamen, kregen zij een echt huis waar ze 6 jaar gewoond hebben, samen met Vicente en Carmen, Joaquin en Maria, en Ramon, in totaal 9. (En de burens kwamen mee eten, met enig meningsverschil komt het echtpaar er wel uit.) Daarna met de kinderen.

Na 5 jaar trokken de anderen naar Perpignan, en zij wachtten tot er werk voor hen gevonden was, en zij gingen een jaar later. Was werk in de wijngaarden. José met een rijbewijs mocht op de tractor, Rosa ging bonen plukken, en tomaten, en de grootouders bleven bij de kinderen. Toen er wat geld was een naaimachine gekocht en werkte Rosa ook voor een klein confectiebedrijfje. Ze spaarden wat en konden wat geld lenen. Veranderde van baas en verdiende beter.

Vertegenwoordiger in kleding, verkocht op de markt, zij naaide thuis. Drie jaar later Rosa naar Albalate, waar haar werd gevraagd of ze geen huisje wilde kopen. Zijn moeder werd gek toen ze de brief van Rosa las.

Onduidelijk. Maar huis in dorp verkocht, omdat de kinderen er niet heen wilden, studie etc. en huis in Frankrijk gekocht. Overstromingen in de kelders. Rosa ging toen in een winkel werken en hoefde niet meer de hele dag achter de machine. Heeft angst voor water maar gaat altijd naar het strand en hebben er nu een huisje in Spanje, aanvankelijk alleen een terrein, kochten er zonder geld een opslagplaats.

Intussen studeerden de kinderen, woonden op kamers, zonder beurs want de ouders waren verkopers, kleine zelfstandigen.

De kinderen deden hun examens in plaats van in twee jaar in plaats van vier.

Gingen niet met vakantie, maar studeren.

De kinderen spraken met de ouders van Rosa catalaans, de moeder sprak geen spaans: met de ouders van José spraken ze aragonees en op straat Frans. De dochter studeerde ook Portugees en Engels. De dochter werkt in een tropische landbouwsector voor ontwikkelingslanden en reist voor haar projecten de hele wereld af. etc.

Haar man werkt projecten uit, als bijvoorbeeld lesmateriaal in foto's en dia's.

In februari 1939 kwamen ze in Frankrijk aan. Hij uit het leger

kwam in hetzelfde kamp als zijn vader, dat werd hem doorverteld door José el Granero, ze riepen elkaars naam en zo ontdekten ze elkaar en sedertdien samengebleven.

Samen naar Bram, naar het arbeidsbataljon, alles.

Ongeveer een maand in Argéles gebleven, het was er zo slecht. Iedere dag kwamen ze de mensen weghalen die er gestorven waren, bejaarden, kinderen. Water was er niet, ze dronken uit de zee, geen hygiëne.

In Bram was er van alles, maar ze werden bewaakt en konden er niet uit. Ieder moest in eigen barak blijven in het begin. Later kon dit wel, maar er nooit uit.

L: De concentratiekampen in Duitsland, van wat ik er van gezien heb, behalve dan die verbrandingsovens, die waren menselijker dan wij die hier in Frankrijk hebben gezien.

Die waren niets meer dan zeildoek en touwen.

Ze kregen een baal hooi voor 7 personen 1 maal per veertien dagen. Na 2 dagen lag je al weer op de grond, bedden, niet over te denken. In Duitsland bedden met drie étages, was veel menselijker. Bovendien was er geen ruimte, met z'n drieën op een plaats voor één. Maar toen de eerste begonnen te vertrekken om te werken kwam er wat meer ruimte. Maar alles werd door ons gezamenlijk georganiseerd.

Rosa over de verschillen tussen het leven in Spanje en in Frankrijk.

EIND KANT 1.